

دانشور

رفتار

بررسی ارتباط ویژگی‌های شخصیتی (اختلالات شخصیت) و سبک‌های حل مسأله در زندانیان مجرم

نویسندگان: دکتر مجید محمود علیلو^۱، احمد اسمعیلی^۲، حسین واحدی^۲ و رسول رضایی^۲

۱. دانشیار روان‌شناسی بالینی، دانشگاه تبریز

۲. کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی

*E-mail: m_aliloo@yahoo.com

چکیده

هدف این تحقیق، بررسی ارتباط ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های مقابله‌ای مجرمین است. یافتن پاسخ این مسأله که آیا ارتباط‌هایی بین ویژگی شخصیتی و سبک‌های مقابله‌ای افراد مجرم وجود دارد و اینکه در صورت وجود، کدامیک از ویژگی و سبک‌های مقابله‌ای را شامل می‌شود، از عللی است که پژوهش به قصد دستیابی به آن‌ها صورت گرفت. روش این پژوهش از نوع توصیفی است که در آن، نمونه‌ای شامل ۵۰ نفر از مجرمین در زندان تبریز انتخاب و با استفاده از پرسشنامه شخصیتی میلون دو (MCMI-II)، پرسشنامه سبک حل مسأله کسیدی و لانگ و پرسشنامه محقق ساخته مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج حاصل از آزمون همبستگی نشان داد که در مجرمین، سبک مقابله‌ای گرایش با ویژگی‌های اسکیزوئید و خودآزادگری ارتباط معکوس دارد. سبک اجتناب با ویژگی وابسته، ارتباط مستقیم و با ویژگی خودشیفته، ارتباط معکوس دارد. سبک اعتماد با ویژگی شخصیتی اجتناب، ارتباط معکوس دارد. سبک خلاقیت با هیچ کدام از ویژگی‌های شخصیتی همبسته نیست. سبک مهارگری با ویژگی شخصیتی وابسته، ارتباط مستقیم و با سه ویژگی ضداجتماعی، پرخاشگری و منفعل پرخاشگر، ارتباط معکوس دارد. سبک درماندگی با دو ویژگی درمانده و اسکیزوئید ارتباط مستقیم و با سه ویژگی ضداجتماعی، پرخاشگری و اجباری ارتباط معکوس دارد.

کلید واژه‌ها: سبک‌های مقابله‌ای، ویژگی‌های شخصیتی، مجرم

• دریافت مقاله: ۸۶/۲/۲۴

• ارسال به داوران:

۸۶/۶/۲۷ (۱)

۸۶/۸/۱۹ (۲)

۸۶/۸/۱۹ (۳)

• دریافت نظر داوران:

۸۶/۷/۱۶ (۱)

۸۶/۹/۲۱ (۲)

۸۶/۱۱/۳ (۳)

• ارسال برای اصلاحات:

۸۶/۱۱/۱۴ (۱)

۸۷/۲/۲۳ (۲)

• دریافت اصلاحات:

۸۶/۱۲/۲۲ (۱)

۸۷/۳/۲۳ (۲)

• ارسال به داور نهایی:

۸۶/۱۲/۲۷ (۱)

• دریافت نظر داور نهایی:

۸۷/۲/۱۴ (۱)

• پذیرش مقاله: ۸۷/۴/۸

Scientific-Research
Journal of
Shahed University
Sixteenth Year
No. 34
2009

دوماهنامه علمی - پژوهشی

دانشگاه شاهد

سال شانزدهم - دوره جدید

شماره ۳۴

آذرماه ۱۳۸۸

مقدمه

شخصیت، عاملی تأثیرگذار در سازگاری و سلامت عمومی، و مجموعه‌ای سازمان‌یافته، واحد و متشکل از خصوصیات نسبتاً ثابت و پایداری است که بر روی هم

یک شخص را از شخص یا اشخاص دیگر متمایز می‌کند [۱]. اگر صفات شخصیتی غیرقابل انعطاف باشد و به اختلال ذهنی یا اختلال در عملکرد فرد منجر شود، تشخیص اختلال شخصیت مطرح می‌شود. در گروه اول،

مبنی بر این‌که افراد مجرم و ضداجتماع باید در مقیاس برون‌گرایی نمره بالاتری بیاورند مورد تأکید قرار گرفته است [۵].

استفان و همکارانش [۶] می‌گویند: عامل مهمی که می‌تواند ما را در توضیح و تبیین جرم و رفتار جنایی کمک کند شخصیت است. همچنین آن‌ها تأکید می‌کنند که شخصیت، یک عامل اصلی در رفتار جنایی و تنها روش منظم موجود برای بررسی رفتار جنایی است؛ یعنی در واقع، شخصیت نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد جرم و جنایت دارد.

فلکمن و لازاروس مقابله را تلاش‌های شناختی و رفتاری فرد برای غلبه بر تنیدگی و تحمل کردن یا به حداقل رساندن اثر آن می‌دانند. مطابق الگوی تبادل دزوریل و نزو در مورد حل مسأله (سبک مسأله‌گشایی)، این مفهوم یک راهبرد مقابله‌ای مهم است که می‌تواند فرد را قادر سازد تا موقعیت‌های مشکل‌آفرین روزمره و تأثیر هیجانی آن‌ها را به‌خوبی کنترل کند و از این طریق، تنیدگی روان‌شناختی را کاهش داده، به حداقل برساند یا پیشگیری کند [۷]. فیورشتاین و همکارانش [۸]، مقابله را کوشش‌های شناختی و رفتاری می‌دانند که به منظور مهار نیازهای بیرونی و درونی و تعارض‌های بین آن‌ها صورت می‌گیرد. آن‌ها معتقدند این اعمال و یا کوشش‌های شناختی- رفتاری برای غلبه یافتن، تحمل کردن، کاهش دادن و یا به حداقل رساندن نیازهای بیرونی و درونی و تعارضاتی که بر منابع فردی فشار وارد می‌کنند، صورت می‌گیرد. از عوامل مؤثر در روی آوردن به بزهکاری، استرس‌های روانی- اجتماعی است و بر این مسأله تأکید شده که آنچه سلامت روانی و کارکرد اجتماعی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد، خود استرس نیست، بلکه الگوی مقابله با استرس است.

فشارهای روانی از عوامل مؤثر بر شکل‌گیری اختلالات هستند. تمام اختلالات موجود از جهاتی با استرس در ارتباطند [۹]. استرس زمانی رخ می‌دهد که تقاضاهایی در فرد به وجود می‌آید که فراتر از منابع سازگاران او هستند [۱۰]. مقابله توسط نظریه‌پردازان به عنوان کوشش‌هایی برای بالابردن تناسب بین شخص و محیط و یا به عنوان تلاش‌هایی برای اداره رویدادهایی که فشارزا درک می‌شوند، تعریف می‌شود [۱۱].

اختلالات شخصیتی (اسکیزوئید، پارانوئید و اسکیزوتیپال) افراد مبتلا اغلب غیر عادی به نظر می‌رسند. در گروه دوم، اختلالات (نمایشی، خودشیفته، ضداجتماعی و مرزی) افراد مبتلا غالباً هیجانی، بازیگر و بی‌ثبات به نظر می‌رسند. در گروه سوم، اختلالات شخصیت انواع دوری‌گزین، وابسته، وسواسی جبری و منفعل- پرخاشگر، افراد مبتلا اغلب مضطرب و بیم‌ناک به نظر می‌رسند [۱۲]. رفتار جنایی یک کنش ارادی انسانی است که از شخصی سر می‌زند، زیرا او در موقعیتی قرار گرفته که با درک آن، خود را مجاز به ارتکاب فعل مجرمانه می‌داند، ولی کنش او برخلاف هنجارها و ارزش‌های متداول در جامعه است [۱۳].

تئوری‌های شخصیت، رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و جرم را تأیید کرده‌اند. برای مثال در دیدگاه روانکاوی فروید، [۴] عدم توازن بین نهاد و فراخود در کودکی که در اثر شرایط ناسالم و نامطلوب اجتماعی به وجود می‌آید، فرد را به طرف بزهکاری سوق می‌دهد. روان‌شناسان مکتب فروید معتقدند زمانی رفتار مجرمانه پیش می‌آید که نهاد نظارت‌ناپذیر و بسیار فعال، در ترکیب با فراخود کم فعالیت ظاهر می‌شود؛ حال آن‌که در این میان، «من» بی‌تفاوت می‌ماند و در راهنمایی رفتار فرد، نقشی ایفا نمی‌کند. آیزنگ [۵] بر این باور بود که ترکیب شرایط، محیط و عوامل نورولوژیکی و شخصیتی باعث به وجود آمدن انواع مختلف جرم می‌شود. این فرضیه دلالت دارد که برخی شخصیت‌ها بیش از برخی دیگر، مستعد ارتکاب جرم هستند. عوامل شخصیت یکی از علل اصلی برای رفتار جنایی است و تنها روش سیستماتیک موجود برای بررسی آن محسوب می‌شود. آیزنگ براساس مجموعه‌ای از مطالعات تجربی ثابت کرد که سه عامل اصلی که برون‌گرایی، روان‌نژندی و روان‌پریشی در شخصیت وجود دارد. او اعتقاد داشت که هوش، یک عامل مهم در سبب شناسی جرم به حساب می‌آید، اما کم‌تر از عوامل شخصیتی اهمیت دارد.

چون برون‌گراها نیاز زیادی برای هیجان و تحریک‌پذیری دارند و حوصله‌شان خیلی زود سر می‌رود، بیش‌تر احتمال دارد تا ضد قانون و اجتماع عمل کنند. همچنین روان‌نژندی عامل مهمی برای ارتکاب جرم در افراد بزرگسال به حساب می‌آید. رفتار افراد روان‌پریش بسیار شبیه افراد ضداجتماعی است. در کل، نظریه آیزنگ

طور معکوس با حمایت بیرونی ارتباط داشت. روان‌نژندی بالا با درجات بالایی از فشار روانی مرتبط بود. اضطراب و انکار با نمره بالا در انکار و منفعل بودن ارتباط داشت و نیز زنان نسبت به مردان در عامل تکیه بر حمایت اجتماعی، نمرات بالاتری داشتند. مطالعات انجام شده ارتباط بین سبک‌های مقابله‌ای و پیامدهای روان‌شناختی را نشان داده‌است. نتایج نشان داده که سبک مسأله‌مدار اغلب با کاهش استرس‌های روان‌شناختی در ارتباط است [۱۹].

در کشور ما بررسی‌های اندکی در زمینه شخصیت مجرمین و نیز سبک‌های مقابله‌ای آن‌ها انجام شده‌است. به علاوه، مطالعه‌ای که این دو متغیر را در ارتباط و در کنار هم در مجرمین مورد بررسی قرار داده باشد پیدا نشد. با توجه به این که مجرمین اختلالاتی را در شخصیت خود نشان می‌دهند و همچنین شواهد حاکی از سبک‌های حل مسأله ناکارآمد هستند، به نظر می‌رسد بین سبک‌های خاصی از حل مسأله با ویژگی‌ها و اختلالات خاصی از شخصیت رابطه وجود داشته باشد. بنابراین پرسش این است که آیا بین ویژگی‌های شخصیتی (اختلالات شخصیت) و سبک‌های حل مسأله در زندانیان مجرم رابطه‌ای وجود دارد؟ در پاسخ به این پرسش، پژوهش حاضر درصدد بررسی ارتباط ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های مقابله‌ای مجرمین است.

روش

در تحقیق حاضر با توجه به ماهیت موضوع و اهداف مورد نظر (رابطه بین دو متغیر اختلالات شخصیت به عنوان ملاک پیش بین و متغیر سبک حل مسأله به عنوان متغیر ملاک) از طرح پژوهشی توصیفی استفاده شد. از بین مجرمین مردی که در زندان تبریز بودند گروه نمونه به روش طبقاتی تصادفی انتخاب گردید. در ابتدا پرسشنامه محقق ساخته بر روی افراد مجرم اجرا می‌شد و سپس پرسشنامه شخصیتی میلون، و بعد پرسشنامه سبک مسأله کسیدی و لانگ در اختیار مجرمین قرار می‌گرفت. آزمودنی‌ها در پاسخ به سؤالات کاملاً آزاد بودند و هر جا تمایل به ادامه کار نداشتند، می‌توانستند همکاری‌شان را قطع کنند.

شخصیت از عواملی است که می‌تواند به ما در درک بیش‌تر مهارت‌های مقابله‌ای که زندانیان در روبه‌رو شدن با رویدادهای استرس‌زا از خود نشان می‌دهند، کمک کند و این در حالی است که اختلالات شخصیت در بین زندانیان شایع است [۱۲]. در بررسی مک‌کرومیک و همکارانش [۱۳]، بیش‌تر معتادین دارای راهبردهای غیرانطباقی گزارش شده‌اند. در ارتباط با شخصیت و راهبردهای مقابله‌ای، فرض بر این است که شخصیت، تعیین‌کننده راهبردهای مقابله‌ای است [۱۰]. الگوی دیگر بیان می‌دارد که شخصیت و مقابله به‌طور مستقل و جداگانه در شکل‌گیری ناسازگاری سهمیم هستند [۱]. ارتباط بین شخصیت ناسازگارانه، فشارهای روان‌شناختی و سبک‌های مقابله‌ای ناکارآمد مورد تأیید قرار گرفته‌است [۱۴].

اوه‌را و همکارانش [۱۵] در بررسی ارتباط بین سازگاری استرس و شخصیت در بیماران افسرده به این نتیجه رسیدند که برخی از ویژگی‌های شخصیتی، مانند برون‌گرایی و تحمل ناکامی به‌طور معنادار با سازگاری تکلیف‌مدار و صفات شخصیتی آسیب‌شناختی، مانند روان‌نژندی با سازگاری هیجان‌مدار ارتباط دارد.

تحقیقات و شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد بین شخصیت و سبک‌های مقابله‌ای ارتباط وجود دارد. در تحقیقی آیزنگ با بررسی رابطه بین سه بعد شخصیت و سبک‌های مقابله‌ای به این نتیجه رسید که افزایش نمره ویژگی روان‌پریشی با افزایش سبک‌های مقابله‌ای هیجان‌مدارانه رابطه مثبت دارد. همچنین این افراد، بیش‌تر از الکل و مواد استفاده می‌کنند. ویژگی برون‌گرایی با سبک‌های مقابله‌ای هیجانی-اجتماعی رابطه مثبت دارد. در این بررسی همچنین تأکید شده، افرادی که نمره بالایی در ویژگی روان‌نژندی می‌گیرند از سبک‌های مقابله‌ای اجتناب و انکار استفاده می‌کنند [۱۶]. نتایج تحقیقات نشان داده که بیش‌تر زندانیان دارای اختلال شخصیت در مقابل استرس‌ورهای بیرونی مهارت‌های مقابله‌ای ناسازگارانه از خود نشان می‌دهند [۱۷].

ابراهیمی‌نژاد و ابراهیمی‌نژاد [۱۸] طی پژوهشی با عنوان «ارتباط بین استراتژی‌های مقابله و صفات شخصیتی و بیماری‌های روانی بر روی بازماندگان زلزله بم»، میزان بالایی از روان‌نژندی را با استفاده بیش‌تر از انکار و منفعل بودن در بیماران مربوط اعلام کردند. روان‌پریشی به

الف) آزمودنی‌ها

از جامعه آماری این پژوهش (زندانیان شهر تبریز) تعداد ۵۰ نفر از مردان مجرم انتخاب شدند. تعداد نمونه با توجه به نوع مطالعه و شرایط پژوهش، با استفاده از یک بررسی مقدماتی و برآورد میزان همبستگی [۲۰] ۵۰ نفر انتخاب شد.

ب) ابزارهای پژوهش

ابزارهای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز را پرسشنامه شخصیتی میلون دو (MCMI-II)، پرسشنامه سبک حل مسأله کسیدی و لانگ و پرسشنامه محقق ساخته تشکیل می‌دهد.

ب-۱) پرسشنامه بالینی چند محوری میلون (Millon Clinical Multiaxial Inventory-II): پرسشنامه میلون، توسط تئودر میلون در سال ۱۹۸۱ تهیه شد و فرم تجدیدنظرشده آن در سال ۱۹۸۷ منتشر شد. این پرسشنامه براساس نظریه زیستی- روانی، اجتماعی میلون ساخته شده است. «میلون دو» شامل ۲۲ ویژگی است. این ویژگی‌ها در سه گروه ویژگی‌های شخصیتی، الگوی بیمارگون شخصیت، و نشانگان بالینی دسته‌بندی شده است. میلون دو، شامل ۱۷۵ جمله کوتاه خودتوصیفی با پاسخ‌های «بله» و «خیر» است [۲۱]. در این پژوهش، ویژگی‌های شخصیتی مورد استفاده واقع شده است.

میلون [۴] همسانی درونی ماده‌های ویژگی‌ها را با استفاده از فرمول کودر ریچاردسون ۲۰ بر مبنای ۸۲۵ نفر از جمعیت عادی محاسبه کرده است. متوسط ضریب کودر ریچاردسون در تمام مقیاس‌های پرسشنامه ۹۰ درصد یا در دامنه‌ای از ۸۱ تا ۹۰ درصد به دست آمد. در ایران، محاسبه ضرایب پایانی آزمون از طریق همسانی درونی داده‌ها انجام گرفته که میانه ضریب کودر- ریچاردسون تمام مقیاس‌ها ۸۵ درصد و میانگین ۸۴ درصد به دست آمده است. [۲۱] روش دیگر به دست آوردن ضریب پایانی از طریق بازآزمایی بود که میانگین مقیاس‌ها ۸۶ درصد به دست آمده است. همچنین کارایی تشخیص خطوط پرش مقیاس‌ها از ملاک‌های DSM-III-R محاسبه گردید و میانه مقیاس‌های شخصیتی برای حساسیت آزمون ۵۴ درصد، ویژگی ۹۵ درصد، توان پیش‌بینی مثبت ۶۳ درصد، توان حساسیت آزمون ۶۲ درصد، ویژگی آزمون ۹۵ درصد، توان

پیش‌بینی مثبت ۷۵ درصد، توان پیش‌بینی منفی ۹۰ درصد و توان تشخیص کلی ۸۸ درصد به دست آمده است [۴].

ب-۲) ویژگی شیوه حل مسأله: این پرسشنامه توسط کسیدی و لانگ [۷] طی دو مرحله ساخته شده و دارای ۲۴ سؤال است که ۶ عامل را می‌سنجد و هر کدام از عوامل، دربرگیرنده ۴ ماده از مواد آزمون است. این عوامل عبارتند از: سبک درماندگی، سبک مهارگری حل مسأله، سبک خلاقیت، سبک اعتماد در حل مسأله، سبک اجتناب، و سبک گرایش.

ویژگی شیوه حل مسأله توسط محمدی و صاحبی [۲۲] اعتباریابی شده و ضرایب آلفا برای سبک درماندگی ۶۹ درصد، برای سبک مهارگری حل مسأله ۰/۶۶، برای سبک خلاقیت ۰/۶۳، برای سبک اعتماد در حل مسأله ۰/۷۲، برای سبک اجتناب ۰/۵۳ و برای سبک گرایش ۰/۳۷ به دست آمده است. میانگین همبستگی درونی ماده‌ها برای سبک‌های ذکر شده به ترتیب ۰/۳۷، ۰/۳۳، ۰/۲۹، ۰/۳۹، ۰/۲۱، ۰/۲۰ به دست آمده است. با توجه به این‌که ضرایب آلفا بالاتر از ۵۰ درصد هستند (جز سبک گرایش) و میانگین آلفا برابر با ۶۰ درصد است و همچنین با توجه به میانگین همبستگی درونی ماده آزمون‌ها، این ویژگی از اعتبار لازم برخوردار است.

ب-۳) پرسشنامه محقق ساخته: این پرسشنامه از تعدادی سؤال برای دریافت اطلاعات دموگرافیکی، مانند سن، سطح تحصیلات، شغل و وضعیت تأهل توسط خود محقق طراحی شده است.

ج) روش تحلیل داده‌ها

تحلیل نتایج با استفاده از نرم افزار آماری SPSS 11.5- صورت گرفت. با توجه به نوع پژوهش و سطوح متغیرها از روش تحلیل همبستگی پیرسون استفاده شد.

نتایج

نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها در جداول ۱ تا ۵ آمده است. جدول شماره ۱ آماره‌های توصیفی را برای گروه نمونه نشان می‌دهد. از کل نمونه ۵۰ نفری مورد تحقیق ۷۲ درصد متأهل و ۲۸ درصد مجرد بودند. همچنین ۴ درصد بیسواد بوده، ۲۲ درصد مدرک ابتدایی، ۵۴ درصد مدرک راهنمایی، ۱۶ درصد مدرک دیپلم و ۴ درصد مدرک

می‌گردد میانگین سنی در گروه نمونه ۳۳/۲۱ است. جدول شماره ۳ داده‌های توصیفی را برای ویژگی شخصیت نشان می‌دهد. چنان‌که مشاهده می‌گردد بالاترین میانگین مربوط به اضطراب و بعد از آن مربوط به اختلال شخصیت ضد اجتماعی است.

دانشگاهی داشتند. همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود ۶۰ درصد آزمودنی‌ها دارای شغل آزاد، ۳۴ درصد بیکار و ۶ درصد کشاورز بودند که بیش‌ترین فراوانی مربوط به شغل آزاد بود. در جدول شماره ۲ آماره‌های توصیفی متغیر سن به تفکیک گروه نمونه ارائه شده است. چنان‌که مشاهده

جدول ۱: داده‌های توصیفی مربوط به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها در گروه نمونه

متغیر	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تراکمی
تاهل	۳۶	۷۲	۷۲
متاهل	۱۴	۲۸	۱۰۰
تحصیلات	۲	۴	۴
بی‌سواد	۱۱	۲۲	۲۶
ابتدایی	۲۷	۵۴	۸۰
راهنمایی	۸	۱۶	۹۶
دیپلم	۲	۴	۱۰۰
دانشگاهی	۳۰	۶۰	۶۰
شغل	۱۷	۳۴	۹۴
آزاد	۳	۶	۱۰۰
بیکار			
کشاورز			

جدول ۲: داده‌های توصیفی مربوط به سن آزمودنی‌های گروه نمونه

میانگین	انحراف معیار	دامنه تغییرات	پایین‌ترین	بالاترین	تعداد
۳۳/۲۱	۶/۱۳	۲۰	۲۵	۴۵	۵۰

جدول ۳: داده‌های توصیفی مربوط به ویژگی شخصیت در گروه نمونه

ویژگی	میانگین	انحراف	پایین‌ترین	بالاترین
اسکیزوتیپ	۶۳/۲۷	۱۱/۴۳	۲۵	۸۲
اجتنابی	۷۹/۰۴	۱۵/۷۲	۳۱	۱۰۹
وابسته	۷۸/۵۷	۹/۸۵	۵۳	۱۰۱
نمایشی	۷۵/۷۰	۱۱/۷۳	۵۱	۱۰۳
خودشیفته	۶۵/۰۱	۱۵/۲۴	۴۴	۱۱۵
ضد اجتماعی	۹۳/۷۴	۱۵/۵۸	۶۷	۱۲۰
پر خاشگر	۸۹/۷۰	۱۴/۲۵	۶۷	۱۲۰
اجباری	۷۸/۶۱	۱۷/۱۱	۴۷	۱۱۱
منفعل پر خاشگر	۸۵/۳۴	۱۵/۹۹	۶۰	۱۱۲
خودآزادگری	۷۹/۳۴	۱۳/۹۷	۵۵	۱۱۲

جدول ۴: داده‌های توصیفی مربوط به سبک‌های مقابله‌ای

سبک	میانگین	انحراف	پایین‌ترین	بالا‌ترین
گرایش	۳/۶۸	۰/۵۴	۲	۴
اجتناب	۲/۴۶	۰/۸۴	۰	۴
اعتماد	۲/۸۶	۱/۰۴	۱	۴
خلافت	۳/۴۸	۰/۷۲	۱	۴
مهارگری	۳/۲۴	۰/۸۲	۱	۴
درماندگی	۱/۸۵	۰/۸۲	۰	۴

جدول ۵: نتایج آزمون همبستگی پیرسون برای سبک‌های مقابله‌ای و ویژگی‌های شخصیت

سبک	ویژگی	اسکیزوئید	اجتنابی	وابسته	نمیانی	خودشیفته	فرد اجتماعی	پرخاشگری	اجباری	پرخاشگر منفعل	خودآزارگری
گرایش	همبستگی	-۰/۳۳*	-۰/۱۱	-۰/۰۴	-۰/۱۵	-۰/۱۱	۰/۰۳	۰/۰۶	۰/۲۴	۰/۱۴	-۰/۳۰*
معناداری		۰/۱۱	۰/۴۱	۰/۷۵	۰/۲۷	۰/۴۴	۰/۸۰	۰/۶۷	۰/۰۸	۰/۳۳	۰/۰۲۹
اجتناب	همبستگی	-۰/۱۶	-۰/۲۰	۰/۲۹*	-۰/۱۳	-۰/۳۵*	-۰/۲۰	-۰/۰۴	۰/۰۳	-۰/۰۲	-۰/۰۸
معناداری		۰/۲۶	۰/۱۴	۰/۰۳	۰/۳۶	۰/۰۱	۰/۱۵	۰/۷۶	۰/۷۹	۰/۸۵	۰/۵۴
اعتماد	همبستگی	۰/۰۱	-۰/۳۸**	-۰/۱۶	-۰/۱۲	-۰/۰۵	۰/۱۱	۰/۰۲	۰/۲۱	۰/۱۸	-۰/۲۳
معناداری		۰/۹۲	۰/۰۰۶	۰/۲۵	۰/۳۸	۰/۷۱	۰/۴۴	۰/۸۸	۰/۱۳	۰/۱۹	۰/۱۰
خلافت	همبستگی	-۰/۰۶	-۰/۱۳	-۰/۰۴	۰/۰۲	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۱۴	۰/۱۱	-۰/۰۰	-۰/۱۰
معناداری		۰/۶۷	۰/۳۵	۰/۷۷	۰/۸۴	۰/۶۱	۰/۷۷	۰/۳۰	۰/۴۱	۰/۹۹	۰/۴۵
مهارگری	همبستگی	۰/۰۳	-۰/۰۱	۰/۴۶**	۰/۱۸	۰/۲۰	-۰/۳۷**	-۰/۳۰*	-۰/۰۳	-۰/۳۴*	۰/۰۱۶
معناداری		۰/۷۹	۰/۹۲	۰/۰۰	۰/۱۹	۰/۱۶	۰/۰۰	۰/۰۳	۰/۸۱	۰/۰۱	۰/۹۱
درماندگی	همبستگی	۰/۳۳*	۰/۰۳	۰/۳۶**	-۰/۰۵	۰/۰۸	-۰/۳۲*	-۰/۲۸*	-۰/۲۸*	-۰/۱۸	-۰/۱۰
معناداری		۰/۰۱	۰/۷۹	۰/۰۰	۰/۷۲	۰/۵۶	۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۲۰	۰/۴۵

* معناداری در سطح ۰/۰۵

** معناداری در سطح ۰/۰۱

پیش‌بینی افزایش دیگری است. سبک اعتماد با ویژگی شخصیتی اجتناب همبستگی بالایی دارد. این همبستگی به صورت معکوس است. سبک خلافت با هیچ کدام از ویژگی‌های شخصیتی همبسته نیست. سبک مهارگری با ویژگی شخصیتی وابسته ارتباط مستقیم و با سه ویژگی ضداجتماعی، پرخاشگری و منفعل پرخاشگر ارتباط معکوس دارد. سبک درماندگی با دو ویژگی درمانده و اسکیزوئید همبستگی مستقیم و با سه ویژگی ضداجتماعی، پرخاشگری و اجباری ارتباط معکوس دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش به بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های مقابله‌ای پرداخته‌است. نتایج حاصل، ارتباط

جدول شماره ۴ داده‌های توصیفی را برای سبک‌های مقابله‌ای نشان می‌دهد. چنان‌که مشاهده می‌گردد، بالا‌ترین میانگین مربوط به سبک گرایش (۳/۶۸) و پایین‌ترین میانگین مربوط به سبک درماندگی (۱/۸۵) است. چنان‌که در جدول مشاهده می‌گردد سبک مقابله‌ای گرایش با اسکیزوئید و خود آزارگری همبسته است. این همبستگی در هر دو مورد به صورت منفی است، به این معنا که کاهش نمره در ویژگی اسکیزوئید و خود آزارگری، نشانگر بالا رفتن سطح سبک گرایش در فرد است. سبک اجتناب با ویژگی وابسته ارتباط مستقیم دارد، به این معنا که افزایش یکی از آن‌ها می‌تواند ملاک خوبی برای پیش‌بینی دیگری باشد. این سبک همچنین با ویژگی خودشیفته ارتباط معکوس دارد، به این معنا که کاهش یکی، ملاک خوبی برای

سبک خلاقیت، نشان‌دهنده برنامه‌ریزی و در نظر گرفتن راه حل‌های متنوع برحسب موقعیت مسأله‌ها است. در مورد این سبک هیچ ارتباطی با ویژگی‌های شخصیتی یافت نشد.

مهارگری حل مسأله، بُعد مهارگری بیرونی- درونی را در موقعیت مسأله‌ها منعکس می‌کند. این بُعد ارتباط مستقیم با ویژگی وابسته دارد که به علت ویژگی واگذاری حل مسائل شخصی به دیگران در این ویژگی به نظر منطقی می‌رسد. این سبک با سه ویژگی شخصیتی ضد اجتماعی، پرخاشگری و پرخاشگر- منفعل ارتباط معکوس دارد. برخلاف مهارگری، به نظر می‌رسد در هر سه ویژگی مذکور، نوعی عدم بازداری وجود دارد. در هر سه ویژگی فرد ارتباطی افراطی و غیرقابل قبول دارد و هر سه با نوعی هنجارشکنی همراه است. ویژگی افراد دارای الگوی ضد اجتماعی، نگرش درنده‌خویی نسبت به دیگران، بی‌احساسی مزمن و بی‌تفاوتی نسبت به حقوق دیگران است. افراد دارای این الگو سعی می‌کنند دیگران را از نظر روانی آزار داده یا تحقیر کنند و در واقع این الگو، نشان‌دهنده یک رفتار انحرافی است [۳]. رفتار افراد دارای الگوی منفعل- پرخاشگر با اشکال‌تراشی، مسامحه، کلاه‌شقی و عدم کارایی پنهانی تظاهر می‌کند [۲].

عامل درماندگی، بیانگر بی‌یاوری فرد در موقعیت‌های مسأله‌ها است [۲۶]. این سبک، ارتباط مستقیم با ویژگی‌های شخصیتی اسکیزوئید و وابسته دارد. با توجه به این که در ویژگی اسکیزوئید افراد با علائمی چون سطحی بودن عواطف و مردم‌گریز بودن مشخص می‌شوند و نیز در ویژگی وابسته به‌طور مشخص برای احتیاجات خود به دیگران متکی هستند، فاقد اعتماد به نفسند و در تنهایی- اگر از زمانی کوتاه تجاوز کند- احساس ناراحتی شدید می‌کنند [۲] که این ارتباط، منطقی است.

این ویژگی همچنین ارتباط معکوسی با سه ویژگی شخصیتی ضد اجتماعی، پرخاشگری و اجباری دارد. درماندگی فرد، عکس حالتی است که در ویژگی ضداجتماعی و پرخاشگری دیده می‌شود. در هر دو حالت، فرد رفتاری افراطی و نابهنجار از خود بروز می‌دهد. در مورد ارتباط آن با ویژگی اجباری می‌توان گفت که در حالت اجبار، فرد به الگوهای ظاهری رفتار و گرایش‌های هشیارانه‌ای دست می‌زند که درست مخالف تکانه‌های

برخی سبک‌های مقابله‌ای را با برخی از ویژگی‌های شخصیتی نشان می‌دهد.

مطالعات مختلف، ارتباط مهارت‌های مقابله‌ای ناسازگارانه و اختلالات شخصیت را مورد تأیید قرار داده‌اند. اشخاصی که تشخیص اختلال شخصیت را در DSM-IV دریافت داشته‌ای نقص در مهارت‌های مسأله‌مدار و جستجوی حمایت اجتماعی، منفعل بودن و بی‌قیدی، مشکل در ابراز هیجان و نیز اجتناب را نشان می‌دهند [۲۳]. شناخت ارتباط بین ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های مقابله‌ای در زندانیان اهمیت ویژه‌ای دارد؛ چرا که شواهد نشان می‌دهند اکثر زندانیان از سبک‌های مقابله‌ای ناسازگارانه استفاده می‌کنند و در عین حال از نظر شخصیتی دچار مشکلاتی هستند [۲۴].

ویژگی شخصیتی اسکیزوئید و خود آزارگری مجرمان، ارتباط معکوسی با سبک گرایش دارد. شخصیت اسکیزوئید با کناره‌گیری، عدم دخالت در امور روزمره و اهمیت ندادن به دیگران مشخص است. چنین کسی ممکن است آرام، مردم‌گریز، درون‌گرا و غیراجتماعی باشد [۲]. افرادی که نمره بالایی را در ویژگی آزارطلبی کسب می‌کنند با چاپلوسی و از خودگذشتگی با دیگران ارتباط برقرار می‌کنند [۲۲]. در سبک گرایش، درست عکس این مسأله دیده می‌شود: نگرش مثبت نسبت به مشکلات و تمایل به مقابله رودررو با آن‌ها [۲۵]. پس به نظر می‌آید رابطه عکس این متغیرها منطقی است.

در سبک اجتناب، افراد تمایل دارند به جای مقابله با مشکلات از کنار آن‌ها رد شوند. این سبک، ارتباط مستقیمی با ویژگی وابسته دارد که در آن نیز افراد توانایی حل مسائل خود را به‌تنهایی ندارند و برای رفع احتیاجاتشان به دیگران متکی بوده، فاقد اعتماد به نفس هستند. این سبک، ارتباط معکوسی با ویژگی خودشیفته دارد. اشخاص دارای این ویژگی، الگوی فراگیری از بزرگ‌منشی دارند و جهت دریافت تحسین دیگران خود را با مسائل درگیر می‌کنند و همدلی نشان می‌دهند [۲۶]. اعتماد در حل مسأله، بیانگر اعتقاد در توانایی فرد برای حل مشکلات است [۲۶]. این سبک، ارتباط معکوسی با ویژگی اجتنابی دارد که به نظر می‌رسد این نتیجه، منطقی باشد؛ زیرا این اشخاص به زندگی بدون روابط روی می‌آورند و نسبت به طرد شدن حساس هستند [۲].

تبریز بود و از این‌رو در تعمیم نتایج آن‌ها به مناطق جغرافیایی دیگر باید احتیاط کرد؛ به علت عدم حضور زنان در نمونه‌گیری، نتایج تنها در مورد جامعه مردان قابلیت تعمیم دارد؛ داده‌های پژوهش حاضر به وسیله پرسشنامه‌های خودسنجی جمع‌آوری شده که همانند تمامی پژوهش‌های گذشته‌نگر، پاسخ آزمودنی‌ها ممکن است دارای سوگیری باشد؛ حجم کم نمونه مطالعه با توجه به محدودیت‌های پژوهش امکان بررسی بیش‌تر و گسترده‌تر را به ما نداده است. حجم بیش‌تر نمونه‌ها می‌تواند به ما در بالا بردن دقت آزمون‌ها و استفاده از روش‌های آماری پیشرفته و بررسی و تحلیل دقیق‌تر نتایج کمک کند. پیشنهاد می‌شود بررسی‌های دیگری در سایر مناطق جغرافیایی انجام شود تا با اطمینان بیش‌تر بتوان به تعمیم نتایج پرداخت. پیشنهاد می‌شود در بررسی‌های آتی در صورت امکان، نمونه زنان مجرم نیز بررسی شود.

اصلی است [۲]. به عبارت بهتر، فرد در تلاش برای کنترل تکانه است و به درماندگی نرسیده است.

به نظر می‌رسد استفاده از مهارت‌های مقابله‌ای ناسازگارانه، علت فشار روان شناختی در اشخاصی باشد که دچار اختلال شخصیت هستند. با این‌که ارتباط تشخیص اختلال شخصیت DSMIV با سبک‌های مقابله‌ای ناسازگارانه تأیید شده، آگاهی ما از چگونگی این ارتباط محدود است [۱۲].

با توجه به نتایج تحقیق که بیانگر ارتباط سبک‌های خاصی از مقابله با اختلالات خاصی از شخصیت است چنین به نظر می‌رسد که متخصصان بهداشت روانی باید کار بیش‌تری را بر روی سبک‌های مقابله‌ای در جهت بالا بردن میزان سبک‌های مقابله‌ای سالم به کار ببرند.

محدودیت‌هایی که در تحقیق اخیر برجسته‌ترند عبارتند از: نمونه تحقیق حاضر شامل مردان زندانی شهر

منابع

۱. جزایری علیرضا، جعفری‌زاده، ذبیح‌الله، و پورشهباز عباس (۱۳۸۲) بررسی و مقایسه ارتباط بین مولفه‌های شخصیتی و راهبردهای مقابله‌ای در معنادان به تریاک ۳۶-۳۰ ساله. فصلنامه اعتیاد پژوهی، سال ۱۳۸۲، ص ۳ تا ۱۷.
2. Kaplan H, Sadock B (1995) Comprehensive Textbook of psychiatry. Willans&Wilkins.
۳. ستوده، هدایت الله، میرزایی، بهشته، و پازند، افسانه (۱۳۸۱) روان شناسی جنایی. تهران: انتشارات آوای نور.
۴. عبدالهادی، بشری اولاد (۱۳۸۲) بررسی فراوانی اختلالات شخصیتی در زنان زندانی شهر تهران و کرج. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی. دانشگاه علوم روان‌پزشکی ایران.
۵. آیزنک، هانس. یورگن (۱۳۷۵) جرم و شخصیت. (ترجمه حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند). تهران: انتشارات سخن. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۸۹).
6. Stephan Z. Levine & Chirs J. Jackson (2004) Eysenck theory of crime revisited: Factors or primary scales? British Psychological Society, 9: 135-152.
7. Cassidy, T., Lang, C (1996) Problem- Solving Style, stress and Psychological Illness. Journal of Clinical Psychology, 35: 22, 265-277
8. Feurstein M. (1987) Health psychology. Plenum press New York and London.
۹. شاملو، سعید (۱۳۷۸) بهداشت روانی. تهران: انتشارات رشد.
10. Endler, N., S. and Parker, I.D.A (1996) Multidimensional assessment of coping critical evaluation. Journal of Personality and Social Psychology. 55: 844-854
11. Lazarus R.S., Folkman S (1984) Coping and adaption. In Gentry W.D. [Ed]. Hand Book of Behavioral Medicine. Gilford Press.
12. Hart, S (2001) Handbook of personality disorders: Theory, research and treatment, Guilford Press, UK
13. McCromick, R.A; Dwod, E.T; Quirk, s; Zegara, J.H (1998) The relation of NEO personality-PI performance to coping styles patterns of use, and triggers for use among substance abusers. Journal Addict Behavior, 23(4): 497-507.
14. Ireland, J.L., Brown, S.L., & allarini, S.B (2006) Maladaptive personality traits, coping styles and psychological distress: A study of adult male prisoners. Personality and Individual Differences; 41, 3, 561-573.
15. Uehara, T., Sakado, K., Sakado, M., Sato, T., Someya . T (1999) Relationship between Stress Coping and Personality in Patients with Major Depressive Disorder. Journal of Psychotherapy and Psychosomatics; 68: 26-30.
16. Ferguson, E (2001) Personality and Coping Traits. Journal of the British Health Psychology, 6, 311-325.
17. Smyth, N.J. Washousky, R.C (1995) The coping styles of alcoholics with Axis II disorders, Journal of Substance Abuse. 7, pp. 425-435.
18. Ebrahimi-Nejad, G., Ebrahimi-Nejad, A (2006) Relationship between Coping Strategies, Personality Traits and Psychological Distress in Bam Earthquake Survivors. Journal of medicine Science ; Vol 31 No 4; 191.
19. Brissette, I. Scheier, M.F. and Carver, C.S (2002) The role of optimism and social network development, coping and psychological adjustment during a life transition, Journal of Personality and Social Psychology 82, pp. 102-111.

24. McMurran, M (2003) Expert paper on personality disorders. NHS National Program on Forensic Mental Health Research and Development, Liverpool, UK.

۲۵. ایرانی، سید سجاد (۱۳۸۳) مقایسه صفات شخصیتی، اختلالات شخصیت و راهبردهای مقابله‌ای بیماران با اختلال وابستگی به مواد و گروه بهنجار. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز.

26. Warren, J.I., Burnette, M., South, S.C., Chaaahan, P., & Friend, R (2002) The Relationship Between Narcissitic and antisocial personalities. Saint Bonaventure University.

۲۰. دلاور، علی (۱۳۷۴) مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی. تهران انتشارات رشد

۲۱. خواجه موگهی، ناهید (۱۳۷۳) آماده سازی مقدماتی فرم فارسی پرسشنامه چند محوری میلون در تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی. انستیتو روانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران.

۲۲. محمدی، فرید؛ صاحبی، علی (۱۳۸۰) بررسی سبک‌های حل مسأله در افراد افسرده و مقایسه آن با افراد عادی. مجله علوم روان‌شناختی. جلد اول شماره ۱ و ۲. ص ۴۲-۲۴

23. Bijttebier.P., Vertommen.H (1999) Coping strategies in relation to personality disorders, Personality and Individual Differences 26, pp. 847-856.